

Protocol

Rouw en verdriet

draaiboek voor omgaan met een overlijden

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Draaiboek bij overlijden van een leerling	4
3. Draaiboek bij overlijden van een collega	8
4. Draaiboek bij overlijden van een ouder van een leerling.....	12
5. Draaiboek bij overlijden van een partner of een kind van een collega	14
6. Draaiboek bij overlijden van een oud-leerling	16
7. Draaiboek bij overlijden van een oud-collega	18
8. Bijlagen	19
Bijlage 1: Casusformulier	19
Bijlage 2: Voorbeeldcommuniqué	20
Bijlage 3: Voorbeeldbrief ouders	21
Bijlage 4: Informatie voor ouders	22

1. Inleiding

Elke school kan helaas te maken krijgen met rouw en verdriet. Denk aan calamiteiten, waarvan je hoopt dat ze aan onze schooldeur voorbijgaan, het plotseling overlijden van een leerling of leerkracht of een andere dramatische gebeurtenis, die diep ingrijpt in het leven van de betrokkenen en het dagelijks leven op school.

Vrijwel altijd moet rekening worden gehouden met langdurige processen, met alle emoties die daarbij horen, waarbij veel mensen betrokken zijn. En al die mensen moeten op een juiste wijze, op het juiste moment geïnformeerd en begeleid worden.

De manier waarop gereageerd wordt, blijkt van grote invloed op het verwerkingsproces van degenen die betrokken zijn bij een plotseling overlijden of een calamiteit.

De Springplank heeft ervoor gekozen voor dit doel een crisisteam in te stellen, ondanks de kans dat een calamiteit zich voordoet niet groot is. De samenstelling van het crisisteam is afhankelijk van de situatie.

Toch zien we voordelen met het instellen van een crisisteam, mocht zich onverwacht een overlijden of een calamiteit voordoen. De kans op het uitbreken van paniek kan worden voorkomen en daarmee ook eventuele pijnlijke fouten.

Ervaringen leren, dat scholen die over een protocol/draaiboek beschikken, in het algemeen beter in staat zijn om adequaat te reageren. We bouwen immers niet gemakkelijk een 'routine' op in het omgaan met dergelijke situaties. Middels dit protocol willen wij op de Springplank dan ook in een dergelijk situatie zo adequaat mogelijk reageren.

Dit draaiboek wordt na gebruik steeds geëvalueerd en zo nodig bijgesteld.

Het team van **obs De Springplank**.

2. Draaiboek bij overlijden van een leerling

Het bericht komt binnen

Bij een ongeval, bij een overlijden op school of een overlijden waarbij de school betrokken is, zorgt de ontvanger voor:

- de opvang van degene die het meldt en de eventuele getuigen;
- de overdracht van de melding aan de schoolleiding.

Schoolleiding en ontvanger:

- verifiëren de omstandigheden waaronder de gebeurtenis plaatsvond;
- brengen zo nodig de hulpverlening op gang;
- gaan na of iedereen op school is die er moet zijn;
- zorgen ervoor dat leerlingen die zich op de plaats van het ongeval bevinden naar school worden gehaald;
- gaan de gegevens van de overledene na;
- zorgen ervoor dat het bericht tot nader order geheim blijft;
- zoeken contact met de nabestaanden (eventueel in samenwerking met politie, huisarts, schoolarts, slachtofferhulp en dergelijke).

Bij andere omstandigheden;

- de melding verifiëren, wanneer het bericht niet afkomstig is van de familie of andere bevoegdheden;
- zorgen voor informatie over wie, wat, waar en hoe het is gebeurd;
- zorgen voor telefonische bereikbaarheid van de school;
- geheimhouding van het bericht tot nader order.

Het crisisteam

Zo spoedig mogelijk wordt een crisisteam samengesteld dat de activiteiten ontwikkelt en coördineert.

Dit team bestaat uit de directeur, de groepsleerkracht, de interne begeleider en een lid van de ouderraad. Indien nodig kan het crisisteam worden aangevuld met een externe deskundige.

De directeur is eindverantwoordelijke.

Het crisisteam is verantwoordelijk voor:

- informatie van de betrokkenen;
- organisatorische aanpassingen;
- opvang van leerlingen en collega's;
- contacten met ouders;
- regelingen in verband met rouwbezoek en uitvaart;
- administratieve afwikkeling;
- nazorg van de betrokkenen.

Het verstrekken van informatie

Het crisisteam gaat na wie geïnformeerd moet worden over het overlijden:

- het personeel;
- de groep van de leerling;
- familieleden zoals broers of zusjes, neven en nichten die op school zitten;
- ex-groepsleden;
- vrienden en vriendinnen in andere groepen;
- overige leerlingen (denk aan leerlingen in gymzaal, op excursie, schoolreis en dergelijke);
- ouders, ouderraad;

- schoolbestuur;
- personen en instanties die mogelijk contact opnemen met de familie zoals externe hulpverlening, leerplichtambtenaar, GGD en dergelijke.

Het crisisteam spreekt af wie informeert.

Het vertellen van het verdrietige nieuws aan de kinderen

Aandachtspunten vooraf

De groepsleerkrachten bereiden zich voor op het gesprek met hun groep.

Het kan zijn dat er leerkrachten zijn die erg veel moeite hebben om met deze tijding de groep in te gaan.

- Creëer een sfeer waarin het mogelijk is om te zeggen dat je er moeite mee hebt, of misschien wel: dat je het niet kunt. Bekijk in hoeverre je elkaar kunt ondersteunen met tips.
- Zorg -indien mogelijk- dat één van de leerkrachten ambulant is en kan bijspringen: het kan zijn dat er leerlingen zijn die extra opvang behoeven.
- Probeer de opvang zoveel mogelijk in de groep te houden, maar zorg dat er een ruimte is waar leerlingen naartoe kunnen die alleen maar willen huilen of erg overstuurd zijn.
- Wees erop attent dat deze ervaring andere verlieservaringen kan reactiveren, zowel bij leerlingen als bij leerkrachten.
- Zorg dat je werkvormen bij de hand hebt die verwerking stimuleren.
- Bereid je goed voor: wat ga je zeggen en hoe, welke effecten kun je verwachten.

De mededeling

- Begin met een inleidende zin.
- Vertel het hoe, waar en wanneer van de gebeurtenis.
- Breng het bericht over zonder eromheen te draaien.
- Geef in eerste instantie alleen de hoogst noodzakelijke informatie.
- Neem voldoende tijd voor emoties.

Wanneer de emoties wat luwen en de kinderen vragen hoe het nu verder moet, kun je overstappen naar de volgende informatie:

- Vertel hoe het contact verloopt met de familie.
- Geef uitleg over gevoelens van verdriet die naar boven kunnen komen (een ieder verwerkt het verdriet op zijn eigen manier, huilen mag, niet huilen is ook normaal).
- Vertel bij wie de leerlingen terecht kunnen voor een persoonlijk gesprek.
- Laat de kinderen weten hoe het programma van deze dag en van de komende dagen er uit ziet.
- Geef, als er naar gevraagd wordt, heel summier uitleg over rouwbezoek en uitvaart (vaak kan dat beter in een later stadium).

Organisatorische aanpassingen

- Als leerlingen per se naar huis willen, ga dan na of de ouders thuis zijn, op de hoogte zijn en hun kind kunnen ophalen of zorg voor begeleiding naar huis.
- Kijk kritisch naar de activiteiten die de school de komende dagen organiseert, zoals feesten, sportdagen en dergelijke. Wellicht is afgelasting of uitstel nodig.
- Regel desgewenst de organisatie van een afscheidsdienst op school.

Contacten met ouders van de overleden leerling

Het huisbezoek

- Neem nog dezelfde dag contact op.
- Maak voor dezelfde dag een afspraak voor een huisbezoek.
- Bij voorkeur de groepsleerkracht uit het crisisteam en de directeur.
- Houd er rekening mee dat het gesprek meestal alleen een uitwisseling van gevoelens is.
- Wanneer zich het eerste gesprek geen gelegenheid biedt voor het maken van afspraken, vraag dan of je de volgende dag een tweede bezoek mag brengen.

Vragen/afspraken

- Vraag wat de school kan betekenen voor de ouders.
- Overleg over alle te nemen stappen (vul in casusformulier: zie bijlage 1):
 - bezoekmogelijkheden van leerlingen;
 - het plaatsen van een rouwadvertentie;
 - het afscheid nemen van de overleden leerling;
 - bijdragen aan de uitvaart;
 - bijwonen van de uitvaart;
 - inrichten van een stille-/herinneringsplek (met foto) waar leerlingen van school iets kunnen schrijven;
 - afscheidsdienst op school.

Contacten met de ouders van de overige leerlingen

- Informeer de ouders via een brief over:
 - de gebeurtenis;
 - organisatorische (rooster-)aanpassingen;
 - de zorg voor de leerlingen op school;
 - contactpersonen op school;
 - regels over aanwezigheid;
 - rouwbezoek en aanwezigheid bij de uitvaart;
 - eventuele afscheidsdienst op school;
 - nazorg voor de leerlingen;
 - (eventueel) rouwprocessen bij kinderen en problemen die zich daar bij voordoen.

Begeleiding tussen overlijden en uitvaart

Heb veel aandacht voor gedrag/verdriet van je leerlingen.

- Creëer een herinneringsplek. Haal de lege stoel niet meteen weg. Bedenk met de groep hoe je de overledene het best kunt gedenken: foto/kaars, bloemen, attributen van het kind, geliefd speelgoed en dergelijke.
- Creëer veel ruimte voor de vragen die leerlingen hebben, sommige leerlingen die niet zo verbaal zijn, uiten zich beter creatief, bijvoorbeeld door te tekenen. Voor de kleuters kan spelen in de poppenhoek (begrafenisje spelen) verwerking bevorderen.
- Maak zonodig gebruik van speciale lessen om met de leerlingen te praten over hun gevoelens en te wennen aan afscheid.
- Spreek af wie het contact met de ouders onderhoudt.

- Ga, na overleg met de ouders van de overleden leerling, met de kinderen aan het werk om bijdragen te leveren voor de dienst(en): teksten, tekstboekjes maken, muziek maken, bloemen dragen, enzovoort.
- Bereid het bijwonen van de uitvaart goed voor. Vertel aan de leerlingen wat ze kunnen verwachten.
- Voor de ondersteuning van leerlingen - die de uitvaart bezoeken - doe een beroep op hun ouders om ook de uitvaart bij te wonen.
- Houd rekening met cultuurverschillen: een Molukse begrafenis is compleet anders dan een Rooms-Katholieke of een islamitische.
- Is er een vlaggenstok op school, overweeg dan de vlag halfstok te hangen.
- Organiseer eventueel, in overleg met de ouders, een afscheidsdienst op school om zoveel mogelijk leerlingen de kans te geven afscheid te nemen.
- Vang de leerlingen na de uitvaart op om nog even na te praten.

Nazorg

- Creëer een blijvende plek voor de overledene, maar laat de leerlingen ook merken dat het leven doorgaat.
- Probeer zo mogelijk de dag na de uitvaart weer te starten met de lessen.
- Organiseer gerichte activiteiten om het rouwproces te bevorderen zoals schrijven, tekenen of het werken met gevoelens.
- Let op signalen van kinderen die het moeilijk hebben. Sommige kinderen stellen hun rouw uit en tonen pas na maanden verdriet.
- Let speciaal op risicoleerlingen, zoals kinderen die eerder een verlies hebben geleden.
- Geef kinderen die veel moeite hebben met het verwerken van het verlies individuele begeleiding.
- Sta af en toe stil bij herinneringen, besteed aandacht aan speciale dagen zoals de verjaardag en sterfdag van de overleden leerling. Stuur de ouders van de overleden leerling een kaartje.
- Heb oog voor de moeilijke momenten van de ouders van de overledene: schoolreisjes, ouderavonden en dergelijke; een kaartje of een gebaar op die momenten is voor ouders heel ondersteunend.
- Rond aan het eind van het schooljaar iets af met de kinderen van de groep van de overledene.
- Houd oog voor broertjes en zusjes van het overleden kind.

Administratieve zaken

- Handel de administratieve zaken zorgvuldig af.
- Ga zorgvuldig om met alles wat er van het overleden kind nog op school is: voor ouders zijn dit heel waardevolle zaken. Geef geen bezittingen mee aan broertjes of zusjes, maar breng ze zelf.
- Tijdens latere contacten kunnen ook financiële zaken ter sprake, zoals eventueel (gedeeltelijke) restitutie van ouderbijdragen.
- Vermeld duidelijk in het dossier dat de leerling overleden is.

3. Draaiboek bij overlijden van een collega

Het bericht komt binnen

Bij een ongeval, bij een overlijden op school of een overlijden waarbij de school betrokken is, zorgt de ontvanger voor:

- de opvang van degene die het meldt en de eventuele getuigen;
- de overdracht van de melding aan de schoolleiding.

Schoolleiding en ontvanger:

- de omstandigheden waaronder de gebeurtenis plaatsvond;
- brengen zo nodig de hulpverlening op gang;
- gaan na of iedereen op school is die er moet zijn;
- zorgen ervoor dat leerlingen die zich op de plaats van het ongeval bevinden naar school worden gehaald;
- gaan de gegevens van de overledene na;
- zorgen ervoor dat het bericht tot nader order geheim blijft;
- zoeken contact met de nabestaanden (eventueel in samenwerking met politie, huisarts, schoolarts, slachtofferhulp en dergelijke).

Bij andere omstandigheden:

- de melding verifiëren, wanneer het bericht niet afkomstig is van de familie of andere bevoegdheden;
- zorgen voor informatie over wie, wat, waar en hoe het is gebeurd;
- zorgen voor telefonische bereikbaarheid van de school;
- geheimhouding van het bericht tot nader order.

Het crisisteam

Zo spoedig mogelijk wordt een crisisteam samengesteld dat de activiteiten ontwikkelt en coördineert.

Dit team bestaat uit: de directeur, een personeelslid van de Springplank, lid van de ouderraad en een medewerker van Personeelszaken Quadraten.

De directeur is de eindverantwoordelijke.

Het crisisteam is verantwoordelijk voor:

- informatie van de betrokkenen;
- organisatorische aanpassingen;
- opvang van leerlingen en collega's;
- Contacten met de partner of familielid van de overleden collega;
- contacten met ouders;
- regelingen in verband met rouwbezoek en uitvaart;
- administratieve afwikkeling;
- nazorg van de betrokkenen.

Het verstrekken van informatie

Het crisisteam gaat na wie geïnformeerd moet worden over het overlijden:

- het personeel;
- indien van toepassing, de leerlingen van de desbetreffende medewerker;
- overige leerlingen (denk aan leerlingen in gymzaal, op excursie, schoolreis en dergelijke);
- ouders, ouderraad;

- schoolbestuur;
- oud-medewerker die bevriend is geweest met medewerker of die intensief hebben samengewerkt.

Het team spreekt af wie informeert. Bijzondere aandacht moet er zijn voor de nauwst betrokkenen. Zeker zij moeten het bericht op een zorgvuldige wijze krijgen.

Het vertellen van het verdrietige nieuws aan de kinderen

Aandachtspunten vooraf

De groepsleerkrachten bereiden zich voor op het gesprek met hun groep.

Het kan zijn dat er leerkrachten zijn die erg veel moeite hebben om met deze tijding de groep in te gaan.

- Creëer een sfeer waarin het mogelijk is om te zeggen dat je er moeite mee hebt, of misschien wel: dat je het niet kunt. Bekijk in hoeverre je elkaar kunt ondersteunen met tips.
- Zorg -indien mogelijk- dat één van de leerkrachten ambulant is en kan bijspringen: het kan zijn dat er leerlingen zijn die extra opvang behoeven.
- Probeer de opvang zoveel mogelijk in de groep te houden, maar zorg dat er een ruimte is waar leerlingen naartoe kunnen die alleen maar willen huilen of erg overstuur zijn.
- Wees erop attent dat deze ervaring andere verlieservaringen kan reactiveren, zowel bij leerlingen als bij leerkrachten.
- Zorg dat je werkvormen bij de hand hebt die verwerking stimuleren.
- Bereid je goed voor: wat ga je zeggen en hoe, welke effecten kun je verwachten.

De mededeling

- Begin met een inleidende zin.
- Vertel het hoe, waar en wanneer van de gebeurtenis.
- Breng het bericht over zonder eromheen te draaien.
- Geef in eerste instantie alleen de hoogst noodzakelijke informatie.
- Neem voldoende tijd voor emoties.

Wanneer de emoties wat luwen en de kinderen vragen hoe het nu verder moet, kun je overstappen naar de volgende informatie:

- Vertel hoe het contact verloopt met de familie.
- Geef uitleg over gevoelens van verdriet die naar boven kunnen komen (een ieder verwerkt het verdriet op zijn eigen manier, huilen mag, niet huilen is ook normaal).
- Vertel bij wie de leerlingen terecht kunnen voor een persoonlijk gesprek.
- Laat de kinderen weten hoe het programma van deze dag en van de komende dagen er uit ziet.
- Geef, als er naar gevraagd wordt, heel summier uitleg over rouwbezoek en uitvaart (vaak kan dat beter in een later stadium).

Organisatorische aanpassingen

- Als leerlingen per se naar huis willen, ga dan na of de ouders thuis zijn, op de hoogte zijn en hun kind kunnen ophalen of zorg voor begeleiding naar huis.
- Kijk kritisch naar de activiteiten die de school de komende dagen organiseert, zoals feesten, sportdagen en dergelijke. Wellicht is afgelasting of uitstel nodig.
- Regel desgewenst de organisatie van een afscheidsdienst op school.

Contacten met partner/familieleden van de overleden collega

Het huisbezoek

- Neem nog dezelfde dag contact op.
- Maak voor dezelfde dag een afspraak voor een huisbezoek.
- Bij voorkeur teamlid uit het crisisteam en de directeur.
- Houd er rekening mee dat het gesprek meestal alleen een uitwisseling van gevoelens is.
- Wanneer zich het eerste gesprek geen gelegenheid biedt voor het maken van afspraken, vraag dan of je de volgende dag een tweede bezoek mag brengen.

Vragen/afspraken

- Vraag wat de school kan betekenen voor de ouders.
- Overleg over alle te nemen stappen (vul in casusformulier: zie bijlage 1):
 - bezoekmogelijkheden van leerlingen;
 - het plaatsen van een rouwadvertentie;
 - het afscheid nemen van de overleden collega;
 - bijdragen aan de uitvaart;
 - bijwonen van de uitvaart;
 - inrichten van een stille-/herinneringsplek (met foto) waar leerlingen van school iets kunnen schrijven;

Contacten met de ouders van de leerlingen

- Informeer de ouders via een brief over:
 - de gebeurtenis;
 - organisatorische (rooster-)aanpassingen;
 - de zorg voor de leerlingen op school;
 - contactpersonen op school;
 - regels over aanwezigheid;
 - rouwbezoek en aanwezigheid bij de uitvaart;
 - eventuele afscheidsdienst op school;
 - nazorg voor de leerlingen;
 - (eventueel) rouwprocessen bij kinderen en problemen die zich daar bij voordoen.

Begeleiding tussen overlijden en uitvaart

Heb veel aandacht voor gedrag/verdriet van je leerlingen.

- Creëer stille-/herinneringsplek (met foto) waar leerlingen van school iets kunnen schrijven.
- Creëer veel ruimte voor de vragen die leerlingen hebben, sommige leerlingen die niet zo verbaal zijn, uiten zich beter creatief, bijvoorbeeld door te tekenen. Voor de kleuters kan spelen in de poppenhoek (begrafenisje spelen) verwerking bevorderen.
- Maak zo nodig gebruik van speciale lessen om met de leerlingen te praten over hun gevoelens en te wennen aan afscheid.
- Spreek af wie het contact met de partner/familieleden onderhoudt.
- Ga - na overleg met de partner van de collega, met de kinderen aan het werk om bijdragen te leveren voor de dienst(en): teksten, tekstboekjes maken, muziek maken, bloemen dragen, enzovoort.
- Bereid het bijwonen van de uitvaart goed voor. Vertel aan de leerlingen wat ze kunnen verwachten.

- Voor de ondersteuning van leerlingen - die de uitvaart bezoeken - doe een beroep op hun ouders om ook de uitvaart bij te wonen.
- Houd rekening met cultuurverschillen: een Molukse begrafenis is compleet anders dan een Rooms-Katholieke of een islamitische.
- Is er een vlaggenstok op school, overweeg dan de vlag halfstok te hangen.
- Organiseer eventueel, in overleg met de partner, een afscheidsdienst op school om zoveel mogelijk leerlingen de kans te geven afscheid te nemen.
- Vang de leerlingen na de uitvaart op om nog even na te praten.

Nazorg

- Creëer een plek voor de overledene, maar laat de leerlingen ook merken dat het leven doorgaat.
- Probeer zo mogelijk de dag na de uitvaart weer te starten met de lessen.
- Organiseer gerichte activiteiten om het rouwproces te bevorderen zoals schrijven, tekenen of het werken met gevoelens.
- Let op signalen van kinderen die het moeilijk hebben. Sommige kinderen stellen hun rouw uit en tonen pas na maanden verdriet.
- Let speciaal op risicoleerlingen, zoals kinderen die eerder een verlies hebben geleden.
- Geef kinderen die veel moeite hebben met het verwerken van het verlies individuele begeleiding.
- Sta af en toe stil bij herinneringen, besteed aandacht aan speciale dagen zoals de verjaardag en sterfdag van de overleden collega. Stuur de partner van de overleden collega een kaartje.
- Heb oog voor de moeilijke momenten van de ouders van de overledene: schoolreisjes, ouderavonden en dergelijke; een kaartje of een gebaar op die momenten is voor ouders heel ondersteunend.
- Rond aan het eind van het schooljaar iets af met de kinderen van de groep van de overleden collega.

Administratieve zaken

- Handel de administratieve zaken zorgvuldig af.
- Ga zorgvuldig om met alles wat er van het overleden collega nog op school is: voor de partner/familieleden zijn dit heel waardevolle zaken. Breng deze spullen zelf naar de partner/familieleden.
- Bied vanuit Personeelszaken hulp aan m.b.t. eventuele aanvragen van uitkeringen.
- Naambordjes, postvak, adressenlijst, schoolgids, website, e.d. aanpassen.

4. Draaiboek bij overlijden van een **ouder** van een leerling

Het bericht komt binnen

Wanneer een ouder overlijdt als leerling op school is:

- verifiëren van de omstandigheden waaronder de gebeurtenis plaatsvond;
- zorgen voor opvang van desbetreffende leerling;
- in aparte kamer mededeling doen;
- leerling naar huis of opvangadres brengen.

Bij andere omstandigheden:

- de melding verifiëren, wanneer het bericht niet afkomstig is van de familie of andere bevoegdheden;
- zorgen voor informatie over wie, wat, waar en hoe het is gebeurd.

Het crisisteam

Zo spoedig mogelijk wordt een crisisteam samengesteld dat de activiteiten ontwikkelt en coördineert.

Dit team bestaat uit iemand van de directeur en een groepsleerkracht, lid van de ouderraad en de interne begeleider.

De directeur is eindverantwoordelijke.

Het crisisteam is verantwoordelijk voor:

- contacten met de familie;
- regelingen in verband met rouwbezoek en uitvaart;
- nazorg van de betrokkenen.

Het verstrekken van informatie

Het crisisteam gaat na wie geïnformeerd moet worden over het overlijden:

- het personeel;
- de groep van de leerling;
- familieleden zoals neven en nichten die op school zitten;
- ouders van groepsgenootjes.

Het team spreekt af wie informeert. Bijzondere aandacht moet er zijn voor de nauwst betrokkenen. Zeker zij moeten het bericht op een zorgvuldige wijze krijgen.

Het vertellen van het verdrietige nieuws aan de kinderen

Aandachtspunten vooraf

De groepsleerkrachten bereiden zich voor op het gesprek met hun groep.

Het kan zijn dat er leerkrachten zijn die erg veel moeite hebben om met deze tijding de groep in te gaan.

- Wees erop attent dat deze jobstijding andere verlieservaringen kan reactiveren, zowel bij leerlingen als bij leerkrachten.
- Bereid je goed voor: wat ga je zeggen en hoe, welke effecten kun je verwachten.

De mededeling

- Begin met een inleidende zin.

- Vertel het hoe, waar en wanneer van de gebeurtenis
- Breng het" bericht over zonder eromheen te draaien
- Geef in eerste instantie alleen de hoogst noodzakelijke informatie.
- Neem voldoende tijd voor emoties.

Wanneer de emoties wat luwen en de kinderen vragen hoe het nu verder moet, kun je overstappen naar de volgende informatie:

- Geef uitleg over gevoelens van verdriet die naar boven kunnen komen (een ieder verwerkt het verdriet op zijn eigen manier, huilen mag, niet huilen is ook normaal).

Contacten met familie van de overleden ouder

Het huisbezoek

- Neem nog dezelfde dag contact op.
- Wanneer zich het eerste gesprek geen gelegenheid biedt voor het maken van afspraken, vraag dan of je de volgende dag een tweede bezoek mag brengen.
- Vraag wat de school kan betekenen voor de familie.
- Overleg over alle te nemen stappen (vul in casusformulier: zie bijlage 1):
 - het plaatsen van een rouwadvertentie;
 - afscheid nemen van de overleden ouder;
 - bijwonen van de uitvaart.

Contacten met de ouders van de leerlingen

- Informeer de ouders via een brief over:
 - de gebeurtenis;

Nazorg

- Houd rekening met feestdagen e.d.
- Vraag wat de leerling wil met vader- en/of moederdag.
- Zorg dat in het dossier van de leerling vermeld wordt dat de ouder is overleden.
- Stuur een kaartje namens het team in de periode van de sterfdag.

5. Draaiboek bij overlijden van een partner of een kind van een collega

Het bericht komt binnen

Als de partner overlijdt terwijl collega werkt:

- de melding verifiëren, wanneer het bericht niet afkomstig is van de familie of andere bevoegdheden;
- zorgen voor informatie over wie, wat, waar en hoe het is gebeurd;
- geheimhouding van het bericht tot nader order;
- ervoor zorgen dat de collega wordt ingelicht in een aparte ruimte;
- opvang van leerlingen uit groep collega.

Het crisisteam

Zo nodig wordt een crisisteam samengesteld dat de activiteiten ontwikkelt en coördineert. Dit team bestaat uit iemand van de directeur, een bevriende medewerker en de intern begeleider. De directeur is eindverantwoordelijke.

Het crisisteam is verantwoordelijk voor:

- informatie van de betrokkenen;
- organisatorische aanpassingen;
- opvang van leerlingen en collega's;
- contacten met de familie;
- regelingen in verband met rouwbezoek en uitvaart;
- brengt collega naar huis of ziekenhuis;
- nazorg van de betrokkenen.

Het verstrekken van informatie

Het crisisteam gaat na wie geïnformeerd moet worden over het overlijden:

- het personeel;
- de groep van de collega;
- ouders, ouderraad;
- schoolbestuur.

Het crisisteam spreekt af wie informeert. Bijzondere aandacht moet er zijn voor de nauwst betrokkenen. Zeker zij moeten het bericht op een zorgvuldige wijze krijgen.

Het vertellen van het verdrietige nieuws aan de kinderen

- Wees erop attent dat deze jobstijding andere verlieservaringen kan reactiveren, zowel bij leerlingen als bij leerkrachten.
- Bereid je goed voor: wat ga je zeggen en hoe, welke effecten kun je verwachten.
-

De mededeling

- Begin met een inleidende zin.
- Vertel het hoe, waar en wanneer van de gebeurtenis.
- Breng het bericht over zonder eromheen te draaien.

- Geef in eerste instantie alleen de hoogst noodzakelijke informatie.
- Neem voldoende tijd voor emoties.

Wanneer de emoties wat luwen en de kinderen vragen hoe het nu verder moet, kun je overstappen naar de volgende informatie:

- Vertel hoe het contact verloopt met de familie

Contacten met de collega

- Neem contact op met de familie.
- Maak een afspraak voor een bezoek.
- Vraag wat de school kan betekenen voor de collega.
- Overleg over alle te nemen stappen:
 - bijwonen van de uitvaart.
 - het plaatsen van een rouwadvertentie.

Contacten met de direct betrokken leerlingen

- Informeer de ouders via een brief over:
 - de gebeurtenis,
 - organisatorische aanpassingen

Administratieve zaken

- Handel de administratieve zaken zorgvuldig af.
- Stuur een kaartje namens het team in de periode van de sterfdag.

6. Draaiboek bij overlijden van een oud-leerling

Het bericht komt binnen

- de melding verifiëren, wanneer het bericht niet afkomstig is van de familie of andere bevoegdheden;
- zorgen voor informatie over wie, wat, waar en hoe het is gebeurd;
- geheimhouding van het bericht tot nader order.

Het crisisteam

Er wordt alleen een crisisteam samengesteld wanneer er nog broertje/zusje van de overleden oud-leerling onderwijs volgt aan de Springplank.

Dit team bestaat uit de directeur en laatste groepsleerkracht.

De directeur is eindverantwoordelijke.

Het crisisteam is verantwoordelijk voor:

- informatie van de betrokkenen;
- regelingen in verband met rouwbezoek en uitvaart;
- plaatsen van een rouwadvertentie (wanneer de oud-leerling 4 jaar?? of korter van school is of zolang er nog een broertje/zusje op school zit);
- administratieve afwikkeling.

Het verstrekken van informatie

Het crisisteam gaat na wie geïnformeerd moet worden over het overlijden:

- het personeel;
- ex-groepsleden (zo mogelijk).

Het team spreekt af wie informeert. Bijzondere aandacht moet er zijn voor de nauwst betrokkenen. Zeker zij moeten het bericht op een zorgvuldige wijze krijgen.

Het vertellen van het verdrietige nieuws aan het personeel

De mededeling

- Vertel het hoe, waar en wanneer van de gebeurtenis.
- Breng het bericht over zonder eromheen te draaien.
- Geef in eerste instantie alleen de hoogst noodzakelijke informatie.
- Neem voldoende tijd voor emoties.

Het vertellen van het verdrietige nieuws aan een groep (broertje of zusje van overleden oud-leerlingen zit in deze groep)

De mededeling

- Begin met een inleidende zin.
- Vertel het hoe, waar en wanneer van de gebeurtenis.
- Breng het bericht over zonder eromheen te draaien.
- Geef in eerste instantie alleen de hoogst noodzakelijke informatie.
- Neem voldoende tijd voor emoties.

Wanneer de emoties wat luwen en de kinderen vragen hoe het nu verder moet, kun je overstappen naar de volgende informatie:

- Geef uitleg over gevoelens van verdriet die naar boven kunnen komen (een ieder verwerkt het verdriet op zijn eigen manier, huilen mag, niet huilen is ook normaal).

- Geef, als er naar gevraagd wordt, heel summier uitleg over rouwbezoek en uitvaart (vaak kan dat beter in een later stadium).

Contacten met ouders van de overleden oud-leerling

- Neem zo mogelijk nog dezelfde dag contact op (bij broertje/zusje op school).
- Maak voor dezelfde dag een afspraak voor een huisbezoek.
- Vraag wat de school kan betekenen voor de ouders.
- Overleg over alle te nemen stappen (vul in casusformulier: zie bijlage 1):
 - het plaatsen van een rouwadvertentie
 - bijwonen van de uitvaart;

Nazorg

Let op signalen van broertje/zusje. Sommige kinderen stellen hun rouw en tonen pas na maanden verdriet.

Administratieve zaken

- Melding in dossier van broertje/zusje en van oud-leerling.
- Bij reünie wel familie uitnodigen.
- Houd oog voor broertjes en zusjes van het overleden kind.
- Handel de administratieve zaken zorgvuldig af.

7. Draaiboek bij overlijden van een oud-collega

Het bericht komt binnen

Als oud-collega overlijdt:

- de melding verifiëren, wanneer het bericht niet afkomstig is van de familie of andere bevoegdheden;
- zorgen voor informatie over wie, wat, waar en hoe het is gebeurd;

Het crisisteam

Zo nodig wordt een crisisteam samengesteld dat de activiteiten ontwikkelt en coördineert.

Dit crisisteam bestaat uit de directeur en een medewerker.

De directeur is eindverantwoordelijke.

Het crisisteam is verantwoordelijk voor:

- informatie van de betrokkenen;
- regelingen in verband met rouwbezoek en uitvaart;
- administratieve afwikkeling.

Het verstrekken van informatie

Het crisisteam gaat na wie geïnformeerd moet worden over het overlijden:

- het personeel;
- ouders, ouderraad;
- schoolbestuur

Het team spreekt af wie informeert. Bijzondere aandacht moet er zijn voor de nauwst betrokkenen. Zeker zij moeten het bericht op een zorgvuldige wijze krijgen.

Het vertellen van het verdrietige nieuws aan het personeel.

De mededeling

- Vertel het hoe, waar en wanneer van de gebeurtenis.
- Breng het bericht over zonder eromheen te draaien.
- Geef in eerste instantie alleen de hoogst noodzakelijke informatie.
- Neem voldoende tijd voor emoties.

Aanvullende informatie:

- Vertel hoe het contact verloopt met de familie
- Geef uitleg over rouwbezoek en uitvaart.

Contacten met familie van de overleden oud-collega

- Neem contact op met de familie .
- Maak eventueel een afspraak voor een huisbezoek.
- Vraag wat de school kan betekenen voor de familie.
- Overleg over alle te nemen stappen:
 - het afscheid nemen van de overleden oud-collega;
 - bijwonen van de uitvaart;
 - bijdragen aan de uitvaart.

8. Bijlagen

Bijlage 1: Casusformulier

Overleden is op (datum in te vullen) : _____

Naam : _____ J/M

Contactpersoon : _____

familie : _____

Adres familie : _____

Tel.nr. : _____

Stellen wel/geen prijs op meelevende telefoontjes.

Contactpers. school : _____

Hij/zij was leerling van groep : _____

Beste relaties: _____ groep _____

_____ groep _____

Familie: _____ groep _____

_____ groep _____

Het overlijden is het gevolg van:

Waren er anderen bij? Zo ja, wie (van school): _____

Verdere bijzonderheden mogen wel/niet bekend gemaakt worden:

De begrafenis/crematie wordt verzorgd door: _____

Tel.nr. : _____

en vindt plaats op:

datum : _____ te _____

tijd : _____ uur

Met de familie is afgesproken:

- bloemen ja/nee : bijzonderheden: _____

- toespraak ja/nee, wie: _____

- advertentie ja/nee

- aantal aanwezigen namens school: _____

- leerlingen met/zonder ouders: _____

Bijlage 2: Voorbeeldcommuniqué

Obs De Springplank

Hoornweg 44a

9363EH Marum

☎ 0594 - 642755

✉ <https://www.springplank-marum.nl/>

Quadraten
meer waarde in onderwijs en omgeving

Marum, 15 januari 2023

Geachte ouders/verzorgers,

Gisterochtend/middag/avond is er een ernstig ongeluk gebeurd dat het leven heeft gekost aan , leerling uit groep **X**. Wij zijn hierdoor erg geschokt en verdrietig. Alle kinderen zijn hiervan in een groeps gesprek op de hoogte gesteld.

Wij hopen dat u thuis uw kind goed kunt opvangen als het erover wil praten. Ten behoeve hiervan vindt u bij deze brief enige informatie over de wijze waarop kinderen hun verdriet/rouw verwerken.

Namens de ouders het verzoek om hen nu niet thuis te bellen. Hoe begrijpelijk uw medeleven ook is, dergelijke telefoontjes vormen een zware belasting. Wel kunt u de school bellen.

Mevrouw/Meneer onderhoudt het contact met de familie en zal ons verder op de hoogte houden.

Als er meer bekend is over hoe wij afscheid kunnen nemen van , berichten wij u hierover.

Met vriendelijke groet,

.....

Bijlage 3: Voorbeeldbrief ouders

Obs De Springplank

Hoornweg 44a

9363EH Marum

☎ 0594 - 642755

✉ <https://www.springplank-marum.nl/>

Quadraten
meer waarde in onderwijs en omgeving

Marum, 15 januari 2023

Geachte ouders,

De plichtigheid voor de begrafenis van
zal plaatsvinden in de aula van de algemene begraafplaats
te
op dag en tijdstip

Na de begrafenis is er gelegenheid tot condoleren in de ontvangstkamer van de begraafplaats.

De school wordt vertegenwoordigd door **twee teamleden** en **enkele leden van de ouderraad**.

Na contact met de familie kan ik u meedelen dat ouders die met hun kind(eren) afscheid willen nemen hierbij ook uitgenodigd zijn.

Het zal duidelijk zijn dat u een dergelijke beslissing zelf moet nemen omdat u het beste weet wat een dergelijke plichtigheid kan losmaken bij uw kind(eren).

U hoeft voor deze dag niet apart toestemming tot vrijaf te vragen.

Wij kunnen ons voorstellen dat de verwerking van deze tragische gebeurtenis in sommige gevallen niet zonder problemen verloopt. Bij vragen of moeilijkheden met de verwerking kunt u contact met ons opnemen.

Team/MR/ouderraad.

Bijlage 4: Informatie voor ouders

Soms krijgen kinderen (plotseling) te maken met dood, geweld of een vreselijk ongeval. Dat kan hen diep raken. Kinderen hebben tijd nodig om dit te verwerken. U als ouder of verzorger kunt hier bij helpen.

Hoe zien kinderen de dood?

Hoe kinderen de dood zien hangt af van hun leeftijd.

Kinderen van 3 tot 6 jaar kennen het verschil tussen leven en dood. Ze gebruiken het woord 'dood' in hun spel. Bijvoorbeeld: Jij bent dood, je moet blijven liggen. Kinderen van deze leeftijd weten dat mensen en dieren dood kunnen gaan. Maar ze begrijpen nog niet dat dit voor altijd is; ze verwachten dat de dode gewoon weer terugkomt. Als er iemand is overleden, stellen ze veel vragen. Bijvoorbeeld: kan hij niet meer lopen, kan hij nog wat horen als ik wat zeg, wordt hij nou niet vies in de grond?

Kinderen van 6 tot 9 jaar beginnen te begrijpen dat de dood voor altijd is. Iemand die dood is komt nooit meer terug. Wat dood-zijn precies inhoudt weten ze nog niet. Ze beginnen te beseffen dat iedereen dood kan gaan, dus ook de mensen van wie ze houden. Dit maakt hen bang. Als ouders even weggaan kan een kind vragen: komen jullie wel weer terug? Op deze leeftijd stellen kinderen vragen over de kist, de begrafenis en het kerkhof. Ze willen ook weten wat er na de dood gebeurt.

Kinderen van 9 tot 12 jaar weten dat alles wat leeft eens dood zal gaan. In deze leeftijd worden kinderen steeds minder afhankelijk van volwassenen. Om niet te kinderachtig te lijken, vragen ze meestal weinig aandacht voor hun angst en verdriet.

Praten met kinderen over de dood en de overledene

Praat met uw kind over de dood en degene die dood is. Probeer zo duidelijk mogelijk uit te leggen wat 'dood' precies is. Vooral bij heel jonge kinderen is dit erg belangrijk, want anders halen ze zich van alles in hun hoofd. Vertel dat iemand die dood is niets meer voelt. Hij voelt dus geen pijn en heeft het ook niet koud.

Leg de dood *niet* op de volgende manieren uit:

- Dood zijn is slapen, maar dan voor altijd. Uw kind kan dan bang worden als het zelf moet slapen. Slaap en dood zijn twee verschillende dingen.
- Dood gaan is op een verre reis gaan en nooit meer terugkomen. Ook dit is voor een kind lastig; het voelt zich in de steek gelaten. Waarom mocht uw kind niet mee? Het vriendje of de leerkracht kwam toch altijd terug als hij op reis ging?
- Iemand gaat dood omdat hij zo ziek is. Vooral kleine kinderen weten niet wat het verschil is tussen erge en minder erge ziekten. Als uw kind zelf eens een griepje heeft, kan het bang worden om dood te gaan. Een goede uitleg is daarom nodig. Bijvoorbeeld: een beetje ziek zijn betekent niet dat je dood gaat. Maar soms is een lichaam zo kapot dat het niet meer gemaakt kan worden.

Geef eerlijk antwoord op vragen van uw kind. Als u dingen niet vertelt, gaat uw kind er zelf over fantaseren. Dat is vaak erger dan de harde waarheid.

U hoeft niet op alle vragen een antwoord te hebben. Ook volwassenen weten niet alles en vinden het soms lastig om over bepaalde dingen te praten. Uw kind mag dit best merken, u mag best zeggen 'Ik weet het niet, maar ik denk ...'.

De verwerking

Kinderen verwerken een plotselinge dood ongeveer op dezelfde manier als volwassenen. Maar kinderen zijn nog niet volwassen en hebben uw steun daarom hard nodig.

Veel kinderen spelen de gebeurtenis na; ze zijn druk bezig met poppen, auto's en verkleedkleden. Dit is een goede manier om het sterfgeval te verwerken.

Zelf iets maken helpt kinderen ook om de dood een plaatsje te geven. Bijvoorbeeld: iets tekenen of iets knippen en in elkaar plakken. U kunt uw kind daarbij helpen door bijvoorbeeld samen een brief te schrijven als afscheid of samen een tekening te maken voor de ouders van degene die overleden is.

Let op uw kind als het kijkt naar bepaalde tv-beelden en foto's in de krant. Hoe reageert uw kind hierop? Sommige beelden kunnen de nare ervaring erger maken. Bijvoorbeeld: een vreselijke foto van een ongeluk met een vliegtuig of tv-opnames van een oorlog. Vlak na een vreselijke gebeurtenis is het niet goed dat een kind veel van deze beelden ziet.

Laat uw kind vlak na een vreselijke gebeurtenis niet te lang alleen, maar geef het wel de ruimte om zich zo nu en dan even terug te trekken. Laat uw kind weten dat u in de buurt bent en blijft.

Het meegaan naar de begrafenis of crematie kan helpen bij het afscheid nemen. Uw kind moet van te voren wel weten wat het kan verwachten.

Wat zijn normale reacties van kinderen op een sterfgeval?

Kinderen reageren verschillend op een (plotseling) sterfgeval. Het ene kind huilt veel en wil er over praten. Het andere kind gaat woest spelen of wordt heel druk. Weer een ander kind wordt stil en trekt zich terug.

Normale reacties op een sterfgeval zijn:

- stiller zijn dan anders;
- heel druk doen;
- minder interesse voor dingen hebben;
- onrustige slaap, nachtmerries;
- angstig gedrag, niet alleen durven zijn;
- om kleine dingen huilen of boos worden;
- minder goede cijfers op school;
- weer in bedplassen of weer duimzuigen;
- lichamelijke klachten zoals hoofdpijn en buikpijn;
- hangerig zijn;
- zich schuldig voelen over wat er gebeurd is;
- dingen doen of beslissen die het anders nooit zou doen.

Als u merkt dat uw kind anders doet, praat er dan over. Laat uw kind zijn eigen verhaal vertellen. Wat hoorde het, zag het en rook het? Wat dacht en voelde het? En wat deden of zeiden anderen? Het belangrijkste voor alle kinderen is dat ouders tijd voor hen nemen. Tijd om te praten en tijd om samen iets te gaan doen.

Soms merken ouders niet dat hun kind bezig is met wat er gebeurd is. Een kind droomt er bijvoorbeeld over maar vertelt dit niet. Het gebeurt bijna nooit dat een (plotselinge) dood geen indruk maakt. Blijf daarom goed kijken en luisteren naar uw kind.

Sta uw kind tijdelijk toe dat het zich anders gedraagt. Bijvoorbeeld: woest spelen en af en toe niet luisteren. Maak daarover een tijdje geen ruzie.

Communicatie via sociale media

Een plotselinge dood kan al snel de aandacht trekken van lokale, regionale en landelijke pers. Journalisten zullen voor hun verhaal informatie inwinnen bij de school, de leerlingen en u als ouders. Ervaring heeft geleerd dat zij vooral ook sociale media goed in de gaten houden voor berichten die nieuwswaarde kunnen hebben. Alle foto's, berichten, gedachten en gedichten die privé geplaatst worden, kunnen zomaar als bron voor een verhaal dienen. Wij vragen u daarom voorzichtig te zijn met het plaatsen van informatie over de overledene, details over de situatie en emotionele uitingen die u liever privé wilt houden.

Hulp

Het kan zijn dat u zelf zo geschrokken bent dat u uw kind niet goed kunt helpen. Zoek dan hulp voor uzelf en zorg ook dat uw kind zijn of haar verhaal ergens kwijt kan. Zoek hulp voor uw kind als het na een paar maanden nog niet weer de oude is. U kunt:

- contact opnemen met uw huisarts;
- contact opnemen met de sociaal verpleegkundige of jeugdarts van de GGD. De verpleegkundige of jeugdarts is te vinden op het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) of het sociaal team bij u in de buurt of op de school van uw kind;
- bellen naar de Telefonische Advisering van GGD Groningen/CJG, telefoonnummer: (050) 367 4991, op werkdagen van 8.00-20.00 uur.